

тотального управління якістю (TQM); 9) формування високих споживчих властивостей освітніх послуг, що надаються університетом.

При цьому варто враховувати специфіку управління якістю у вищих навчальних закладах, яка полягає у тому, що діяльність професорсько-викладацького складу та персоналу вузу передусім спрямована на розвиток духовних, моральних, інтелектуальних, ділових якостей студентської молоді.

Аналіз сучасних підходів до управління якістю в галузі вищої освіти засвідчив, що найбільш витребуваними при формуванні системи управління якістю є системний та процесний підходи. Оскільки основний освітньо-виховний процес декомпонується на підпроцеси, то важливим завданням в галузі якості постає необхідність вдосконалення взаємодії, оптимізації процесу та поліпшення системи в цілому, унеможливаючи прорахунки і недоліки. Для забезпечення системи якості у вищих навчальних закладах на нинішньому етапі модернізації системи вищої освіти використовуються різноманітні методи: адміністративні (стабілізуюче і розпорядницьке регулювання, регламентування, нормування, інструктування); економічні, соціально-психологічні тощо. Важливим є дотримання вимог до застосування вищезазначених методів, оскільки їх порушення суттєво знижує ефективність діяльності вузу та відбивається на якості надання освітніх послуг.

Таким чином, управління якістю дозволить університетам оптимізувати всі сфери своєї діяльності, підвищуючи результативність і ефективність роботи за усіма напрямками, що слугуватиме з одного боку, розширенню світогляду та можливостей майбутніх фахівців, з іншого – соціальній витребуваності випускників університетів в інформаційному суспільстві.

Віктор Савельєв

Прикарпатський інститут імені М.С. Грушевського МАУП,
м. Київ

ВИЩА ОСВІТА В УКРАЇНИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ЧИ ДЕГРАДАЦІЯ?

В останній третині ХХ – на початку ХХІ століть в житті людства відбулися разючі зміни планетарного масштабу. Найбільш важливими серед них стали, по-перше, небувале пришвидшення динаміки соціальних змін, а по-друге – перехід людства до так званого неоіндустріального або ж інформаційного суспільства, якому властиві небувале раніше зростання обсягу наукових знань,

нарощування стрімкими темпами кількості різноманітної інформації, а також прискорене вдосконалення технологій та інструментарію для їх майже миттєвого розповсюдження в глобалізованому світі. Означені швидкоплинні, діалектичні за своїм характером зміни, мають як позитивні, так і негативні наслідки. Серед негативних результатів слід вказати на виникнення і поглиблення глобальних проблем, насамперед, екологічної; гострі міжетнічні та міжконфесійні конфлікти. Відомо, що освіта як соціальний інститут є невід’ємною і необхідною складовою будь-якого соціуму. Тому радикальні трансформації у суспільному розвитку виразно позначилися на стані освіти, перш за все – вищої.

Становлення неоіндустріального суспільства супроводжується висуванням вищої освіти на чільне місце серед інших факторів цивілізаційного поступу. На Всесвітній конференції ЮНЕСКО (1998) провідною ідеєю більшості доповідей стало твердження, що саме вища школа покликана забезпечити соціокультурний прогрес людства. Конференція відзначила, що ті країни, які не на словах, а дієво підтримують вищу школу, найперше через належне інвестування коштів в її розвиток, забезпечуючи таким чином їй пріоритетне місце серед інших соціальних інститутів, посіли провідні позиції у світовому співтоваристві. Новітній досвід свідчить про постійно зростаючу залежність якості життя конкретного суспільства від якісного рівня освіченості його народонаселення.

У другій половині ХХ ст. вища освіта, особливо в країнах Північної Америки і Західної Європи, динамічно прогресувала. Так, за статистичними даними ЮНЕСКО, з 1960 по 2008 р. кількість студентів у світі зросла з 12,5 до 111 млн., тобто збільшилася майже у 9 разів. Напередодні третього тисячоліття у ряді розвинутих країн були розроблені національні та інтернаціональні програми, в яких були визначені напрями і засоби перетворень та прискореного поступу освіти у ХХІ ст. Наприклад, у Франції був розроблений проект під назвою “Освіта майбутнього”, у Німеччині відповідно – “Освіта для 2000 року”, в США – “Освіта американців для ХХІ століття”, в Японії – “Модель освіти для ХХІ століття” [1].

Функціонування вищої школи в Україні на рубежі ХХ і ХХІ століть проходить під впливом не так новітніх світових тенденцій, як внутрішніх факторів, найбільш вагомим серед яких є розвал СРСР і перетворення України на окрему державу, що привело до спроб перебудувати вищу школу на національних засадах з одночасним урахуванням передового світового досвіду в царині вищої освіти. Цей процес супроводжується переглядом стратегічних пріоритетів і ціннісних уявлень, методологічних і методичних засад, уточненням функцій в освітянській галузі. Політичним керівництвом держави перед вітчизняними освітянами в якості першочергового світоглядного завдання було поставлене національно-патріотичне виховання студентства незалежної України,

в професійній сфері – підготовка фахівців, здатних до інноваційного розвитку економіки країни, в духовній сфері – розвиток національної культури, виховання у студентів поваги до національної культури, державної мови.

У спадок від СРСР самостійна Україна отримала доволі конкурентноздатну в світовому контексті систему вищої освіти, яка давала високоякісну фундаментальну та фахову підготовку спеціалістів. Проте вона була не придатною до роботи в умовах первісного нагромадження капіталу, які розпочали приховано складатися вже наприкінці існування Радянського Союзу. Істотними вадами радянської системи вищої освіти були її заідеологізованість і акцент на теоретичних аспектах професійної підготовки фахівців, що обумовило деякий відрив навчання від практичних потреб суспільного виробництва та нездатність переважної більшості спеціалістів з вищою освітою адаптуватися до різкої зміни умов професійної діяльності. Громіздке централізоване управління, бюрократична зарегламентованість вищої школи СРСР, уніфікованість програмування навчального процесу зумовили її нездатність до оперативної модифікації, якої настійно потребувало життя.

Слід враховувати й те, що з огляду на нові виклики, що постали в ході трансформації постіндустріального суспільства в неоіндустріальне, кардинально змінилася парадигма вищої освіти. Якщо раніше головним завданням вищої школи була підготовка спеціалістів шаблонно визначеного профілю, а відповідно головним для студентів було засвоєння алгоритмізованої, логічно вибудованої системи професійних знань, нагромаджених попередниками в певній галузі в минулому, то сьогодні цього вже не досить, адже темпи продукування нових знань, інформації зросли у рази. Протягом року зазнають суттєвих змін 5% теоретичних і 20% прикладних знань. І темпи цього процесу постійно зростають. За цих обставин для підтримування на належному рівні фахової кваліфікації спеціалістів пріоритетного значення набуває неперервна самоосвіта (Life long learning), яка має за мету самовдосконалення людини, з тим, щоб вона могла продуктивно діяти, творити, як в штатних, так і в нештатних професійних ситуаціях. Такі психологічні риси фахівця з вищою освітою, як готовність до постійної самоосвіти, здатність у короткий термін пристосовуватися до швидкоплинних змін в умовах життєдіяльності, вміння самотужки знаходити творчі розв'язки нестандартних професійних проблем, тепер стають ключовими. Нині вища освіта стала необхідною для кожної сучасної людини. Проте, практичне впровадження обов'язкової вищої освіти відбувається лише в декількох розвинутих країнах (наприклад, у Фінляндії, Швеції, Японії). Про час, коли вища освіта і в нашій країні стане загально-обов'язковою, поки що приходить тільки мріяти.

Якісний рівень вищої освіти конкретної країни насамперед визначається обсягами фінансової підтримки її з боку держави. Країни, що знаходяться серед світових лідерів, вступивши у добу неоіндустріалізму, постійно посилюють грошово-матеріальну допомогу вищій школі. Доцільність такої стратегії в царині вищої освіти свого часу гранично чітко роз'яснив тогочасний президент США Рональд Рейган, котрий наголошував: “Ми даємо багато грошей університетам не тому, що багаті, але ми багаті тому, що даємо гроші університетам” [2]. В Україні функціонування вищої освіти в перші 18 років незалежності відбувалось за умов перманентної соціально-економічної кризи. Це не могло не позначитись на обсягах фінансування освіти і науки. І хоч стаття 57 Закону України “Про освіту” зобов’язує інвестувати в освіту не менше 10% ВВП, насправді протягом 1992–2009 рр. реально виділялися кошти лише в проміжку від 3,5% до 5,5% ВВП, що задовольняло тільки 1/3 від самих мінімальних потреб освітньої галузі. Хронічне недофінансування спричинило спочатку стагнацію, а невдовзі й деградацію вітчизняної освіти.

1. Малькова З. *Развитие образования в мире. На каком мы месте?* / З. Малькова // *Коммунист*. – 1991. – № 8. – С. 99–100.

2. *Голос України*. – 1992. – 2 січня.

Ольга Соболевська

Українська академія друкарства,
м. Львів

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ САМООСВІТИ

Прагнення до самоосвіти як природну схильність людини до пізнання і самопізнання відзначали вже видатні античні філософи – Арістотель, Архіт, Демокріт, Епікур, Квінтіліан, Платон, Сенека, Сократ та ін. Вітчизняна історія педагогіки, починаючи з XI ст., також містить численні рекомендації і вказівки стосовно самонавчання (“Ізборник Святослава”, “Повчання дітям Володимира Мономаха” та ін.), в яких наголошується на необхідності опанування “книжною премудрістю”, яка є найважливішим джерелом знань і фундаментальним засобом духовного самовдосконалення особистості. Особливо вагомого значення самоосвіта набула у період бездержавного існування України, коли офіційні освітні інституції були провідниками чужинських культурних впливів,